

Петко Тодоров
Гусларева майка

Ако снахи не могат ѝ пригоди, дъщеря ѝ я вика да отиде у тях. Стига е стояла да кукува сама в къщи при толкози синове, снахи и дъщеря! – Всички я имат – и снахи ѝ се срамуват, и синове я почитат. Ката пролет най-напред нейните ниви ще заорат, по жетва посевите ѝ не ще оставят да прегорят, ни да преплават. А зиме – заговезни ли дойдат, кумци ли ще посреща някой от синовете ѝ – баба Гена в горния кат до гостите първа ще седне, до нея един до друг ще се наредят синове, снахи, дъщеря, унуци – всеки на реда си.

Ядат, благославят, прият, ала стане време – и в най-голям студ тя ще вземе тояжката си и ще си отиде в къщи.

В тази къща баба Гена млада булка е дошла, шетала е на свекър и свекърва, деца родила и отгледала; оттук и мъж на онзи свят изпроводи. Най-малкия ѝ син божем снаха щеше да ѝ доведе – да има кой очи да ѝ затвори – ала, кривоврат делия, не рачи къща да храни. Сви гусла под мишца, крейна глава и пощурия гурбетчия по света. Жив ли е, умрял ли – не знае, нито пък той я знае... Сбере ли на дълга трапеза челяд, та сеща че го няма, потропа ли някой на врати, бързо надзърта – не е ли той. А щом насън долови кръшната му песен, и посред нощ се сепва, надигне глава, па погледне старата гусла, увиснала на стената с изпокъсани жици – и още по-тежко ѝ става.

– Не, няма да изл езе тя от къщата си, да угасне при живота ѝ старо огнище! – Дадоха ѝ за другар най-голямата унука – колкото да има кой вода да ѝ донесе и с кого да се размумва. И с нея баба Гена не оставя ни в къщи незамазано, ни двори непречистени. Надвили са я вече години и все пак фитариите ѝ пред прозорците от ранна пролет, като се зажълтеят с латинка, цяло лято цветя не прецъфтяват по тях до късна есен, докато снега засипе димитровчето. Види ли пък нейде се поизрутило или край плета татарско тръне поникнало, страх я съвзема. – На, днес-утре, разправя тя на унуката си, ще склопя очи и всичко ще запустей; къща ще се порути, двор ще обрасне в буренак – таласъми ще вземат да се гнездят в нея... Па сякаш се бои да не остане бурена, втурва се бърже и го изтръгва.

Тъй реди и учи унуката си тя, къщовна стопанка да я направи. И за кладенец, за хоро не я никога оставя непременена, ненатъкмена. А зиме сама я кара да кладе седенки у тях.

Моми и момци, като се сберат в одаята и буен огън лумне да се разгори на широкото огнище, баба Гена слазя на седянката да занесе орехи и сушени сливи.

– Сега – седне тя до огнището – да ми изпейте песента на Нена,

дето сте я наредили.

Спогледнат се, поусмихнат се девойки, понаведат заруменени лица и от някой кът току проточи тънък глас подявка. Зареди по нея втора, третя, па отпуснат се девойки и скършат витата песен на безгрижния гуслар.

Захласне се в песента стара майка и сама, като да се забрави по синови прилуки и несрети.

Цял ден вик, закачки, врява. Цял ден никой не мирясал. Кой моми по хоро задириал, кой с руйно вино под зелени буки се черпил – в късна вечер всички момци пушат конье към село. Гусларя е първи. Гусларя – навред в полето... По него се кършат и пръхтят конье вихрогони, волно се веят и мятат тъмни, черни гриви и далеч полето ечи от тропот и викове.

Всред полето цигани катунари са дрипави катуни разпънали.

„Всички днес сме късмет търсили, да идем да питаме циганката, кому що дял е на късмет!...“, викна млад делия и всички един през друг към катуната урнаха.

Загледа на боб гледачка и всекиму каза какво на късмет му е писано. Дойде най-подир Гусларя.

„Черна маганко, какво на мене ще кажеш?“ – опна Нено юздите, та кон му на задни крака се изправи.

„Какво ли на тебе е писано? – Първом, кажи, какви армагани за баща и майка, за сестри и братя носиш от сбора?“

„Армаган съм сам и веселба нося!“

„Желба да ти не остане – друг късмет теб е отреден. Всички ти ще веселиш, теб да няма кой да развесели; всеки ще тебе да слуша, ти няма кого да чуеш; край теб хоро ще вият, по твоя свирня ще хепат, ти стожер наред ще стоиш, нивга хоро не ще люлееш – на себе да се порадваш...“

„Пуснаха момци отново, кой на врачка ще врява!...“ Гусларя е пак първи, Гусларя – напред. По него волно се кършат и пръхтят конье вихрогони, волно се веят и мятат тъмни, черни гриви.

А пък тя като че от божи уста да беше дозела прокоба. Сбъдна се кому не сбъдна, кой срети кой не срети – никой гусларева орис не проумя.

Вредом той е драг и чакан, всички му се радват, пък и той всекиму душа и сърце дава. Акраните му всички до един се прибраха, само той сърце не може да надвие.

„Нено, кривоврат делия, Нено, гуслар пощурял – стара го майка

засъди, – стига едностърк стърча на света! Отмяна на ръце ми доведи.“

„Коя да ти доведе, майко – не зная. Кога са редом в хорото, като им свиря да хепат – червени като ябълки, вси ми допадат на сърце. Откъсна ли една от хоро, дома да я доведе – на жълта дюля ще мяза...“

И замлъкнат гласовити песнопойки, погледнат баба Гена, а тя едвам се съвземе в къта. Повдигне побеляла глава и блага усмивка разведри набръчканото ѝ лице. Отвори уста, като че иска да рече нещо, ала преглътне си приказката сама – тя с приказки не може изказа сладката скръб на песента, в която се топи нейното майчино сърце.

– Тъй си и застаря момък, Нено... – промълви някой всред млъкналата седянка.

– Орис, не можа на орисия да надвие – додава втори.

Ами през години, разправяха подолци, срещнали го край Узунджово – волен и млад си бил още. И де има сбор, по негова свирня ще се друсат пъстрополи моми, де веселба – неговата песен ще се чува. По сватби и мени за утеха на момина мама пак той свирел. Ала свърши се веселба, разотидат си всички, Гусларя се повлича сам-самичък да пропие всичко, що са го дар дарили. Седне в механата, обръща чаша след чаша, па току свие с гуслата си и подйеме сам своята песен –

– Цигулар къща не гледа,
цигулар свои не храни!
Цигулар пита-разпитва
де има моми хубави
и върла бистра ракия...

– Най-хубаво пак сам си наредил песен... Господ нека го закриля, дето е! Стане баба Гена и оставя младите сами да се смеят и задяват.

КРАЙ

Източник: Словото
Набиране: Инна Атанасова

Публикация

П. Ю. Тодоров, Събрани произведения в три тома; „Български писател“, С. 1957

Свалено от „Моята библиотека“ [<http://purl.org/NET/mylib/text/6703>]